

УДК

С. Б. Козак
Редакція газети
«Літературна Україна»

«ЛІТЕРАТУРНИЙ ЗОШИТ»: УКРАЇНСЬКИЙ РАРИТЕТ НА НІМЕЦЬКІЙ ЗЕМЛІ

Досліджено історію створення та зміст «Літературного зошита» – літературно-мистецького додатка до заснованої українськими політичними емігрантами газети «Українські вісті» (Німеччина, 1947 рік).

Ключові слова: еміграція, покажчик, історія, культура.

Із проголошенням незалежності України тема української еміграції стала ближчою вітчизняним науковцям. Проте, навіть зважаючи на чималу кількість досліджень, які стосуються тих чи тих аспектів життя українців поза Україною, чимало його сторінок залишаються не лише маловивченими, а почасти – й взагалі неторканими. Наше дослідження присвячене одній з таких незнаних тем – як в історії української еміграції загалом, так і в історії її періодики зокрема.

Мета нашого дослідження полягає в розкритті змісту однієї з найменш вивчених сторінок історії преси української діаспори, а саме «Літературного зошита» («ЛЗ») – українського раритету з німецької землі, що видавався там 1947-го року.

Відтак об'єктом дослідження є примірники «ЛЗ» – літературно-мистецького додатка до заснованої українськими політичними емігрантами газети «Українські вісті» (1945–2000, Німеччина, США). І хоча вийшло всього п'ять номерів (останній 4/5 номер – спарений (подвійний), видання становить безсумнівний історико-літературний інтерес.

Новизна розвідки полягає в тому, що, незважаючи на низку досліджень з історії української діаспори, зокрема її періодики (включно з літературною), тема «ЛЗ» залишилася поза увагою дослідників. І це не випадково, адже до останнього часу були недоступними самі примірники видання, бо навіть поза Україною

вони збереглися в невеликій кількості, зокрема, в Мюнхенській міській бібліотеці (Баварія, Німеччина), Українському вільному університеті (Мюнхен, Німеччина), Клівлендському архіві-музеї (США), Архіві-музеї міста Калгарі (Канада), в Бібліотеці Конгресу (США), Українській Вільній Академії Наук (Нью-Йорк) та деяких інших архівах і книгозбірнях.

Нам вдалося дослідити ті примірники видання, які зберігалися в архіві газети «Українські вісті» («УВ») в Детройті (лише нещодавно Фондацією ім. Івана Багряного їх передано на зберігання в Україну – до Центрального державного архіву-музею літератури та мистецтва, м. Київ).

Актуальність вивчення «ЛЗ» підсилює й той факт, що в тільки-но виданому покажчику змісту газети «Українські вісті» [1] відсутні відомості, які стосуються змісту «ЛЗ», що, нагадуємо, виходив як додаток до цієї газети. Наше ж дослідження включає вперше підготовлені покажчик змісту видання, іменний покажчик його авторів, жанровий аналіз публікацій.

Така увага до «ЛЗ» є вмотивованою й важливою, оскільки дотепер зустрічаються лише окремі згадки про це видання (про опис змісту й комплексне дослідження не йшлося). Упереваж вони містяться у спогадах еміграційних літераторів [2], а не в дослідженнях українських науковців. Уточнити деякі факти з історії видання суттєво допомогли й усні спогади людей, з якими автори пощастило зустрітися поза Україною. Зокрема, йдеться про зустрічі з Петром Майсурою, який завідував друкарнею, де виходили у світ і самі «УВ», і додаток до них – «ЛЗ», а також із Василем Гришком і Михайлом Воскобійником, які працювали в редакції ще в Новому Ульмі і на чийх очах творилися і «УВ», і «ЛЗ».

Той факт, що «ЛЗ» засновано 1947-го – у важке післявоєнне в Європі, у час жорстокої репатріації українців, є свідченням того, наскільки важливе значення українці політичної еміграції вже тоді (одразу по Другій світовій війні!) надавали збереженню національної ідентичності. Відбувалося це насамперед через слово, періодичні й неперіодичні видання, зокрема літературного спрямування. І це закономірно, адже саме рідне слово було найважливішим чинником у «лікуванні від чужини». Варто наголосити: то був дуже несприятливий час для самого існування політичних емігрантів у Західній Європі, а не те що для розвою культури і рідної мови.

Оскільки це був літературно-мистецький додаток до газети

«УВ» – видання, заснованого 1945 р. в Німеччині українськими політичними емігрантами, то й «ЛЗ» готувався до друку в тій самій редакції, що й газета – у Новому Ульмі (Німеччина) за такою адресою: Людвігштрассе, 10. Ukrajinski Wisti Neu-Ulm, Ludwigstr., 10. Друкувався він не в Новому Ульмі, а в сусідньому місті Ульм за такою адресою: Schwabische Donau-Zeitung, Ulm.

Перше число «ЛЗ» вийшло в світ у січні 1947-го, друге – у лютому, третє – у березні, четверте-п'яте (як спарене) – в квітні – травні того самого року. Усі числа додатка опубліковано з приміткою «редагує колегія». З другого числа «ЛЗ» з'являвся як видання об'єднання українських письменників Мистецького українського руху (МУР) з ім'ям головного редактора – Уласа Самчука в паспорті [3].

Усі номери «ЛЗ» вийшли на 8-ми сторінках формату А3. Розповсюджували газету в таборах для «переміщених осіб», в яких в Європі по Другій світовій війні було зосереджено тисячі українців, причому в усіх трьох зонах, на які в той час було поділено повоєнну Німеччину: американській, британській і французькій. Розповсюдження газети здійснювалося насамперед через кольпортерів (представників) газети «УВ». Ціна видання була незмінною і становила 1 німецьку марку.

Видавці позиціонували «ЛЗ» як видання позапартійне, призначене для висвітлення думок літераторів усіх творчих течій. У першому ж зверненні до читачів зазначено: «Цей наш «Літературний зошит» не є органом якоїсь літературної групи чи організації, і сторінки його відкриті для всіх майстрів слова, всіх формальних течій і напрямків у сучасному українському літературному світі. Хочемо, щоб наша читацька громадськість в цьому нашому «зошиті» знаходила всебічне віддзеркалення нашого національного літературного процесу. Крім того, маємо на меті бодай стисло знайомити читачів з позаукраїнським літературним світом» [«ЛЗ». – Ч. 1. – С. 1].

Існування «ЛЗ» припало на добу Мистецького українського руху. Тож і закономірно, що серед авторів видання переважають письменники. Ось імена тих літераторів, які друкувалися в «ЛЗ»: У. Самчук, Ю. Шерех, Т. Осьмачка, В. Барка [Очерет], Ганна Черінь, В. Петров, С. Гординський, Докія Гуменна, Яр Славутич, М. Ситник, Л. Полтава, Б. Олександрів, А. Гарасевич, М. Орест [Зеров], Є. Маланюк, Д. Чуб [Нитченко], Ю. Косач, Борис Подоляк (Гри-

горій Костюк) та ін. Як бачимо, на сторінках місячника знайшли місце твори цілого грона найвідоміших імен української еміграції.

Жанрову палітру «ЛЗ» склали прозові уривки, поетичні твори, публіцистичні статті, бібліографічні відомості про книжкові видання, інформаційна хроніка літературних подій тощо. Редколегія окреслила видання «скромним зошитом», натомість «призначення по його творенню» – виконанням завдання, яким було «творення великої літератури».

І хоча вийшло в світ усього п'ять номерів «ЛЗ», його бібліографічна вартість очевидна, зокрема для вивчення історії української еміграції по Другій світовій війні. Дослідження додає нові відомості як загалом про історико-культурну спадщину українців еміграції, так і до висвітлення конкретних тем, а саме: «Улас Самчук – редактор «ЛЗ», «Бібліографія видань української еміграції після Другої світової війни», «Хроніка Мистецького українського руху на сторінках «ЛЗ» тощо. Завдяки «ЛЗ» тема культури української еміграції стала для нас, сучасників, ширшою.

Які ж були підстави появи «ЛЗ»? Їх кілька. Перша: потреба в такому виданні існувала вже зважаючи бодай на бурхливий в той час розвиток української періодики і громадських об'єднань, кожне з яких прагнуло мати свій друкований орган. Друга: про заснування «ЛЗ» як трибуну МУРу дбав сам його голова Улас Самчук. Ще одна (третя) підстава з'яви місячника полягає в тому, що «Літературний зошит», як і «Українські вісті», виходив у таборі Нового Ульму, де сконцентрувалося чимало відомих письменників і журналістів. Четверта підстава (і ми про це вже згадували): на чужині особливо відчувалася потреба в спілкуванні рідним словом, яке важило особливо багато, бо лікувало відрізану від рідної землі душу політичних емігрантів. П'ята: «ЛЗ» виходив як додаток до газети «УВ», а це, в свою чергу, зняло чимало організаційних труднощів, пов'язаних з отриманням дозволу на видання, адже в такому випадку не потрібно було окремої ліцензії. І насамкінець – шоста підстава: у редакції «УВ» працювали відомі літератори на чолі з Іваном Багряним, таким чином, було розв'язане питання журналістських і літературних кадрів, які могли б творити й видавати газету.

Та головним у цій справі появи видання було те, що, як зазначено в «передньому слові», «літературну сторінку» вимагали читачі. «ЛЗ» постав, як сказано в зверненні до читачів, з потреби і про-

хань власне читачів. Звернення до читачів підписане «Редакційна колегія», та за стилем статті вгадується її авторство, яке належить, найімовірніше, Уласові Самчуку.

Як уже зазначалося, другий номер «ЛЗ» вийшов за його ж підписом як головного редактора, а перші рядки редакційної статті (звернення), підписані «Редакція», вістили: «Об'єднання письменників МУР перебирає цей літературний зошит. З першого слова зазначаємо: стоїмо осторонь від політичних груп, партій і організацій. Робимо це свідомо, з почуттям відповідальності...» Автори «ЛЗ» знову (як і в першому числі) нагадують про важливість відмежування літератури від того, що відбувалося в таборах: політики й політиканства. Саме вони, на думку Уласа Самчука, заважали творенню і позначалися на творах. Ось цитата від 10 лютого 1947 р.: «Хочемо бути мужніми, вірними, чесними. Хочемо чути певними на планеті і не боятися днів, що їх бачимо, чуємо, переживаємо, <...>», «змагаємося за життя, щоб бути, щоб творити нові вартості...».

Значна роль щодо наповнення «ЛЗ» відповідним змістом належала Уласові Самчуку, який редагував видання. Приміром, хоча не всі з опублікованих у «ЛЗ» звернень підписані його іменем, та, зважаючи на стиль, стає очевидним, що переважна більшість з них вийшли з-під пера саме цього письменника. Улас Самчук говорить про «історичне післанництво еміграції», письменників, які «не зрадять свого покликання»: «Ми за межами нашого народу, але ми з ним і будемо з ним». Митець болюче сприймав непорозуміння, які мали місце серед українців, закликав «будувати культуру духу». «Для нас, письменників, немає українського народу, поділеного на групи». Придивімося до публікацій у «ЛЗ» – це, по суті, маніфести українських письменників на чужині, які закликають до «усвідомлення творення історії» [«Від нас» // 1947. – Ч. 2, лютий. – С.1. – Підпис: «Редакція»; Самчук Улас. «Тим, що не хочуть...» // 1947. – Ч. 3, берез.; Самчук Улас. «Ми духовно і творчо не на еміграції» // 1947. – Ч. 3.].

Творці «ЛЗ» мали на меті «не тільки інформувати читацькі маси про літературні події, а насамперед подавати читачам саме ту літературу, що виходить з-під пера кращих наших письменників». І, зауважимо, дотримувалися цього. Таким чином, ззовні видання мало вигляд газети (формат А3), а змістом, формою подачі матеріалів нагадувало журнал.

Усього в «ЛЗ» надруковано 78 матеріалів різних жанрів. Серед них – 10 публікацій прози, 28 – поезії, 12 – критики, 10 – публіцистики (редакційні), 5 матеріалів представляють рубрику «культурна хроніка», 3 – належать до жанру гумору й сатири, 7 – ілюстративний матеріал, 3 – літературно-мистецькі хроніки.

Здійснений аналіз змісту видання дозволяє класифікувати всі матеріали за жанрами. До розділу «Проза» належать такі матеріали: Гаран Євген. Доля в жмені (новеля) (Ч. 3. – С.7); Гуменна Докія. Маха. Оповідання (Ч. 4/5. – С. 2 – 4); Кам'янець Олександр. Гість (новеля) (Ч.1. – С. 7); Кам'янець Олександр. На межі (Ч. 4/5. – С. 7); Косач Юрій. Еней і життя інших (уривок з роману) (Ч. 1. – С.5); Миргородський П. [Павло Маляр]. Щастя (новеля) (Ч. 2. – С. 8); Осьмачка Т. Мудрець (новеля) (Ч. 2. – С. 2–3,5); Самчук У. Товариство «Зеленої канапи»: (уривок з роману «Сонце з заходу») (Ч.1. – С. 3–4,8); Тимошук Лев. Товариші (Розділ VII із біографічної повісти про життя Т. Шевченка; «Крила») (Ч.3. – С. 2–4); П-ок. Чорна хустка (Ч. 4/5. С. 5).

До жанру поезії належать 28 публікацій: Барка Василь. «Моляться соняшники...» (Ч. 2. – С. 1); Барка Василь. Поема пшениці, що квітує. (Ч. 4/5. – С. 2); Веретенченко Олекса. Провидіння Митуси (Слово до князя Данила) (Ч. 2. – С.2); Гарасевич Андрій. Утеча (з циклю «Легенда про Христа») (Ч.3. – С. 3); Гординський Святослав. Уривок з циклю «Лірична драма» (Ч. 1. – С. 6); Гординський С. Елегія. Із збірки «Вогнем і смерчем» (Ч. 2. – С. 3); Гуго фон Гофмансталь. «Твоє обличчя мрії обтяжали...» / пер. М. Ореста (Ч. 2. С. 4); Зеров М. З недрукованої спадщини. Херсон (Ч. 3. – С. 1); Лисянський Борис. Місто (Ч. 1. – С. 2); Лятуринська Оксана. «Усе здається: квітнуть дні...», «Я пам'ятаю дні голублячі кохання...» (Ч.3. – С. 4); Маланюк Євген. Досвід (Ч.1. – С. 1); Олександрів Б. Вночі (Ч. 4/5. – С. 7); Орест М. Музика (Ч. 2. – С. 8); Орест М. З вікна (Ч. 3. – С. 2); Осьмачка Т. Надхнення (Ч. 1. – С. 5 – 6); Полтава Леонід. Четверо друзів (Уривок з поеми) (Ч. 1. – С. 7); Полтава Л. Дороги розходяться (Ч. 2. – С. 2); Полтава Леонід. Демон (Ч. 4/5. – С. 6); Рільке Р.М. Дама перед свічадом. Пер. М. Орест (Ч. 2. – С. 6); Рільке Р.М. Осінь. З нім. пер. Ол. Зуєвський (Ч. 4/5. – С. 3); Риндик С. Оксана й Беатріче (Ч. 2. С. 6); Ситник Мих. Побратим (Ч. 2. – С. 5); Ситник Мих. З морської лірики. „Пинить море на далекій півночі...” (Ч. 4/5. – С. 5); Славутич Яр. «Відгомонила спрагла рівновага...» (Ч. 1. – С. 6); Славутич Яр. «На дванадцять шляхів...»

(Ч. 2. – С. 7); Славутич Яр. Ворон. Баляда (Ч. 4/5. – С. 4); Черинь Ганна. Старець (Ч. 1. – С. 3); Черинь Ганна. Карі очі (Ч. 3. – С. 5); Щербина Н. Весна (Ч.3. – С. 2).

У розділі критики представлено 12 матеріалів, а саме: [Гординський С.]. Рецензії (Рец. на: К. Герасименко. Вибране) (Ч. 2. – С. 8). Підпис: С.Г.; [Гординський С.]. Хорс. Літературно-мистецький журнал. Ч. 1. З нових видань (Ч. 4/5. – С. 6–7). Підпис: С. Г.; Грицай О. Творчість Євгена Маланюка (Ч. 2. – С. 1–2); «Душа на сторожі» [рец. на кн. О. Теліги «Вибір поезій». В-во «Культура», 1946. – 31 с.] (Ч. 1. – С. 8). – Підпис: Ю.Б.; Крупницький Б. До основ сучасної європейської культури (Ч. 4/5. – С. 3–6); Манн Томас. Тип одержимого (переклад передмови до американського видання збірки вибраних творів Ф. Достоевського) (Ч. 3. – С. 6); Пам'яті Дмитра Борзяка (Спогади спів'язня) (Ч.3. – С. 7). Підпис: М.П.; [Подоляк Борис]. Пам'яті замучених (до дванадцятиріччя розстрілу групи українських письменників) (Ч.1. – С. 1–2), фото. Підпис: Б. П.; Полтава Леонід. Письменник, книжка і читач (Ч. 4/5. – С. 8.); Шерех Юрій. Собі чи світові? (Ч. 1. – С. 3–4); Шерех Юрій. Нотатки про новітню західню драматургію (Ч. 2. С. 3–5); Шерех Юрій. Нотатки про новітню західню драматургію. (Продовження) (Ч. 3. – С. 3–6).

Рубрика «Культура, мистецтво» представлена п'ятьма матеріалами: Горленко Оксана. Українець у Голлівуді [Джон Годіак] (Ч.1. – С.4), фото; Культурна праця ЮНЕСКО (Ч. 2. – С. 7); Олен Євген. Альфредо Казелла (Ч. 4/5. – С. 7); Петров Віктор. Екскурси в мистецтво (Ч.3. – С. 5–6); Чуб Д. Марія Заньковецька (1860–1934) (Ч. 1. – С. 6), фото.

Ще одну групу публікацій становлять публіцистичні (і редакційні) статті. Таких публікацій – десять. А саме: Від нас. 10.2.1947 року [Об'єднання письменників МУР перебирає видання часопису]. (Ч. 2. – С. 1). – Підпис: Редакція; Вітання: письменників з Різдом Христовим і Новим Роком. Ч. 1. – С. 1. – Підпис: Редакція «Л.З.»; Інтерв'ю з «Правдою»: [Редакційна рубрика «Контрапункт»] (Кальма в Солотвині, Гриць з вечорниць, Москва пустила газ). (Ч. 2. – С. 6); Комунікат Правління МУРу (Ч. 4/5. – С. 1). Підпис: Правління Об'єднання українських письменників МУР; Самчук Улас. Тим, що не хочуть... (Ч.3. – С. 1); [Самчук Улас]. «Ми духово і творчо не на еміграції». З Другого з'їзду МУРу (Ч. 3. – С. 8). Підпис: Г.В.; Самчук Улас. Нерви (Ч. 4/5. – С. 1); Що каже «Радянська Україна» (редакційна рубрика «Контрапункт») (Ч.3. – С.7–8); Христос Воскрес!:

[Привітання] (Ч. 3.–С.1). Підпис: Правління МУРу; Шановний читачу!: [звернення до читачів у зв'язку з виходом першого числа] (Ч. 1.– С. 1). – Підпис: Редакційна колегія.

Три матеріали «ЛЗ» належать до жанру гумору і сатири: МУР-МУР. Три горшки і я (пародія) (Ч. 1. – С. 7–8); Підкова Степан. Джіне-Рікша (Ч. 2. – С. 7); Терпкий Олекса. Ідеологічна усмішка (уривок з оповідання «Місяць на місяці») (Ч. 4/5. – С. 8).

Кожен номер газети містив ілюстративний матеріал (усього таких матеріалів сім), а саме: Влизько Олекса [портрет письменника] (Ч. 1. – С. 2); Годіак Джон [портрет актора] (Ч. 1. – С. 4); Заньковецька Марія [портрет актриси]. – 1947. – С. 6; Косинка Григорій [портрет письменника] (Ч. 1. – С. 1); Любченко Аркадій (7.3.1899 – 25.2.1945) [портрет письменника] (1947. – Ч 2. – С.2); Нарбут Ю. Новорічний феєрверк [репродукція з гравюри] (Ч. 1. – С. 8); Фальківський Дмитро [портрет письменника] (Ч. 1. – С. 2).

Окреме місце займають матеріали «Літературно-мистецької хроніки» (публікацій під цією суперрубрикою 3), яка, в свою чергу, складалася з таких рубрик: «Культурні вісті», «Що має вийти», «Повідомлення Об'єднання українських письменників МУР», «Нові видання», «Над чим працюють письменники», «Література для дітей». Однак кожна з таких рубрик містить інформації про: 1). Нові видання; 2). Інформації про літературні події; 3). Цікаві подробиці з життя і творчості письменників:

Ч. 2. Культурні вісті. «Жан Крістоф» Р. Ролляна на паризькому аукціоні проданий за 120 тис. фр. франків; Паризький тижневик «Гаврош» організував анкету «Хто сьогодні найбільший французький письменник?»; У порту Рима археологи продовжують знаходити давньоримські пам'ятки; У Ватикані відкрито замувану свого часу нішу, проект якої виконав Рафаель; Продано мисливську рушницю Віктора Гюго за 19 тис. фр.; В Лондоні продано автопортрет Рембрандта; На аукціоні в Амстердамі продано серію гравюр Дурера; Ціни на античні монети в швейцарському Базелі. – С. 7; Що має вийти: Роман Уласа Самчука «Юність Василя Шеремети»; сатирична казка Р. Завадовича «Переполох»; роман І. Багряного «Тигролови»; віршований роман Т. Осьмачки «Поет». – С. 7. Об'єднання українських письменників МУР повідомляє. [Анонс]: Виходить літературно-мистецький альманах «МУР». Альманах виходить книгою на 14 аркушів. Зміст першого числа: Ю. Косач «Еней та життя інших», В. Домонтович «Розмови Екегартові з

Карлом Гоцці», Роксана Вишневецька «З денника» (оповідання), І. Костецький «Ціна людської назви» (новеля), І. Керницький «Мертві оживають», Є. Маланюк «По кожній страті», Ю. Клен «Попіл імперій», В. Лесич «Монстер», М. Орест «Повстання мертвих», В. Барка «Микола II», Л. Лиман «Мгарський монастир», У. Самчук «З книги буття», Б. Подоляк «Поет юности і сили», Ю. Шерех «Колір нестримних палахкотінь». – С. 8. Нові видання: Олена Теліга. Душа на сторожі; В. Стефаник. Вибрані новелі; В. Гайдарівський. Ще одне кохання; І. Багрянний. Золотий бумеранг; М. Ситник. Відлітають птиці; Юрій Косач. Ноктюрн бемоль; І. Костецький. Оповідання про переможців; Л. Полтава. За мурами Берліну; Мих. Бажанський. Мозаїка квадрів в'язичних; П. Павлович. Поділля. Слідами Михайла Коцюбинського; У. Самчук. Уривок із повісті «Юність Василя Шеремети»; І. Франко. Захар Беркут; В. Петров. Провідні етапи розвитку сучасного шевченкознавства; Яр Славутич. Гомін віків; В. Безушко. Т. Шевченко, І. Франко (нариси англ. мовою). – С. 8; Над чим працюють письменники: У. Самчук над романом «Сонце з заходу»; І. Багрянний над романом «Людина біжить над прірвою»; Л. Білецький над «Історією української літератури»; Л. Лиман над повістю про Харків; Ю. Клен над поемою «Попіл імперій»; Л. Полтава над поемою «Четверо друзів»; І. Костецький над повістю «День святого»; В. Гайдарівський над оповіданням з життя укр. рибалок над Каспійським морем; Яр Славутич над поемою «Донька без імени». – С. 8; Література для дітей. Донський. Байка про казку та вовка, Пригоди зайка; Н. Забіла. Хатка на ялинці. Пригоди з автобусом; Роляник. Чорний долька; Судомора. Діти відгадайте. – С. 8.

Ч. 3. „Українське мистецтво”. [Анонс]. Альманах І. Зміст альманаху: Повстенко О. «Фрески і мозаїки Св. Софії в Києві»; Коломиєць С. «Українська різьба сьогодні»; Гординський С. «На великих шляхах»; Малюца А. «Народне мистецтво чи мистецький промисел?»; С.В. «Нові праці з монументального малярства»; Хроніка. – С. 8. Культурно-мистецька хроніка. Що вийшло нового. Альманах МУР. – Ч.1; Збірник МУР. – Ч. 3; Хорс. – Ч. 1.; Гординський С. «Вогнем і смерчем»; С. Гординський «Український вірш». Поетика; І. Багрянний «Тигролови»; У. Самчук «Юність Василя Шеремети». – С. 8.

Ч. 4/5. Літературно-мистецька хроніка. Польські еміграційні видання: спогади Норвіда про роки німецької окупації; Книга М. Швайцера про причини швидкого воєнного розгрому Польщі в 1939 р.;

Спогади Лісікевича про ген. Сікорського; «Історія родини Коженювських» Ваньковича; Спогади Чапського про Старобільський табір; «Історія здобуття Монте-Кассіно» Ваньковича; Репортаж М. Свенціцького «Червоні чорти»; Повість у трьох томах «Кравзи» Наглерової. – С. 8.

Отже, нами виявлені такі імена авторів на сторінках «ЛЗ»: І. Багрянний, М. Бажанський, Василь Барка, В. Безушко, Л. Білецький, Дмитро Борзяк, Ванькович, Олекса Веретенченко, Олекса Влизько, В. Гайдарівський, Євген Гаран, Андрій Гарасевич, Джон Годіак, Святослав Гординський, Оксана Горленко, Карл Гоцці, О. Грицай, Докія Гуменна, Гуго фон Гофмансталь, Віктор Гюго, В. Домонтович, Донський, Ф. Достоевський, Дурер, Екегарт, Н. Забіла, Р. Завадович, Марія Заньковецька, Захар Беркут, Микола Зеров, Олександр Кам'янець, Альфредо Капелла, І. Керницький, Юрій Клен, Юрій Косач, Григорій Косинка, І. Костецький, М. Коцюбинський, Б. Крупницький, В. Лесич, Лісікевич, Л. Лиман, Борис Лисянський, Оксана Лятуринська, Аркадій Любченко, Євген Маланюк, А. Малюца, Томас Манн, П. Миргородський, МУР-МУР, Наглерова, Ю. Нарбут, Норвід, Борис Олександрів, Євген Олен, Михайло Орест, Тодось Осьмачка, П. Павлович, Степан Підкова, Віктор Петров, Борис Подоляк (Григорій Костюк), Леонід Полтава, П-ок, Р. М. Рільке, Рембрандт, С. Риндик, Роксана Вишневецька, Р. Роллян, Рольник, Улас Самчук, М. Свенціцький, Михайло Ситник, Сікорський, Яр Славутич, Судомора, В. Стефаник, Олена Теліга, Олекса Терпкий, Лев Тимошук, Ганна Черінь, Н. Щербина, Тарас Шевченко, Юрій Шерех, М. Швайцер, Чапський, Дмитро Чуб, І. Франко, Дмитро Фальківський.

Згідно з намірами видавців, «ЛЗ» мав бути двотижневиком і з'являтися у збільшеному обсязі. Та вийшло лише п'ять чисел. Утім, у той швидкоплинний час, коли й одне число ставало історією, раритетом, й така кількість видається неабияким надбанням «історії еміграційної преси». Для порівняння: «Хорс» – вийшло одне число, «Сучасник» (попередник «Української літературної газети», відтак – журналу «Сучасність») – одне, «Ранок» – одне, відроджений «Літературно-науковий вісник» – одне. У цьому контексті п'ять чисел «ЛЗ» – не така вже й бідна спадщина, що відіграла свою роль як факт історико-літературний.

Особливість цього видання в тому, що хоча й вийшло всього його п'ять чисел, та «ЛЗ» не припинив свого існування, а «пере-

селився» у вигляді «літературної сторінки» на шпальти «Українських вістей». Таким чином, історія видання набула своєрідного продовження вже на сторінках газети, додатком до якої «ЛЗ» й з'являвся у світ, що також є свідченням його вартості.

Запропоноване нами дослідження публікацій, періодичності, творчості авторів, жанрової різноманітності «Літературного зошита» дає можливість масштабніше представити історико-культурну спадщину української політичної еміграції в Європі по Другій світовій війні, розширити кут погляду на тему української періодики поза Україною, доповнює тему бібліографії виданих на чужині творів українських письменників, окреслює шляхи розвитку українського друкованого слова, через події й факти допомагає відчутти плин часу, в якому творилися зразки української культури поза Україною. Уперше підготовлений опис покажчика змісту «ЛЗ», який включено до цього дослідження, дозволяє ввести до наукового обігу малознане видання, яке виходило нехай і нетривалий час, та дає змогу висвітлити невідомі досі публікації відомих авторів, сприйняти українську культуру поза Україною як цілісне явище.

1. Козак С. «Українські вісті» в Європі й Америці (1945–2000) : Бібліогр. покажч. змісту газ. «Укр. вісті» : У 2 т. . – К., 2010 . – Т. 1 : 1945–1967. – 592 с. ; Т. 2 : 1968 – 2000. – 558 с.

2. Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені .. (і довкруги) : Спогади. – Х. ; Нью-Йорк, 2001. – Т. 1 : В Україні. – 428 с.; Т. 2 : В Європі. – 303 с.; *Самчук, Улас*. На білому коні ; На коні вороному: спомини і враження : У 2 ч. – Острог, 2007. – 424 с.

3. Козак С. Гортаючи поживклі сторінки – Мюнхен, 2002. – 26 с.

Додаток 1

Хронологічний покажчик змісту «Літературного зошита» Новий Ульм, Німеччина. – 1947. – Ч. Ч. 1 – 5.

Ч. 1 (січень)

Редакційна колегія. Шановний читачу! [звернення редакційної колегії до читачів у зв'язку з виходом першого числа]; Редакція «ЛЗ». Вітання письменників з Різдом Христовим і Новим Роком; Маланюк Євген. Досвід; Б.П. [Борис Подоляк] Пам'яті замучених (до дванадцятиріччя розстрілу групи українських письменників);

Борис Лисянський. Місто: [поезія]; Самчук У. Товариство «Зеленої канапи» (уривок з роману «Сонце з заходу»); Черінь Ганна. Старець: [поезія]; Шерех Юрій. Собі чи світові?: [літературна критика]; Горленко Оксана. Українець у Голлівуді [Джон Годіак, подано його фото]; Косач Юрій. Еней і життя інших: [уривок з роману]; Осьмачка Т. Натхнення [поема]; Чуб Д. Марія Заньковецька (мистецтво); Славутич Яр. «Відгомонила спрагла рівновага...»: [поезія]; Гординський Святослав. Уривок з циклю «Лірична драма»; Мур-Мур. Три горшки і я: [пародія]; Полтава Леонід. Четверо друзів [уривок з поеми]; Кам'янець Олександр. Гість: [новела]; Ю.Б. «Душа на сторожі» [відгук на кн. О. Теліги Вибір поезій. В-во «Культура», 1946.– 31 с.]; Ілюстрації: портрети Григорія Косинки, Олекси Влизька, Дмитра Фальківського, американського кіноактора українського походження Джона Годіяка, актриси Марії Заньковецької. Нарбут Ю. Новорічний феєрверк. Ліногравюра Ю. Нарбута.

Ч. 2 (лютий)

Редакція. Від нас [Об'єднання письменників МУР перебирає видання часопису]; О. Грицай. Творчість Євгена Маланюка; Барка Василь. «Моляться соняшники...»; Веретенченко Олекса. Поровидіння Митуси : [поезія]; Осьмачка Т. Мудрець: (новеля). Гординський С. Елегія: Із збірки «Вогнем і смерче»; Шерех Юрій. Нотатки про новітню західню драматургію (літературна критика); Гуго фон Гофмансталь. «Твоє обличчя мрії обтяжали...» / пер. М. Ореста; Ситник Мих. Побратим (поезія); Рільке Р.М. Дама перед свічадом / пер. М. Орест; Риндик С. Оксана й Беатріче; Рубрика. Контрапункт. Інтерв'ю з «Правдою». Полтава Л. Дороги розходяться. Підкова Степан. Джіне-Рікша; Славутич Яр. «На дванадцять шляхів...»; Культурна праця ЮНЕСКО; Культурні вісті. Що має вийти. Миргородський П. [Павло Маляр] Щастя; Орест М. Музика; С.Г. [Святослав Гординський] Рецензії (К. Герасименко. Вибране; Об'єднання укр. письменників МУР повідомляє; Нові видання. Література для дітей; Над чим працюють письменники; Ілюстрації: Аркадія Любченка.

Ч. 3 (березень)

Христос Воскрес! – Підпис: Правління МУРу. Самчук Улас. Тим, що не хочуть... Зеров М. З недрукованої спадщини. Херсон. Тимошук Лев. Товариші (Розділ VII із біографічної повісти про

життя Т. Шевченка – «Крила». Щербина Н. Весна. Поезія. Орест М. З вікна. Гарасевич Андрій. Утеча (з циклю «Легенда про Христа»). Шерех Юрій. Нотатки про новітню західню драматургію. Продовження. Лятуринська Оксана. «Усе здається: квітнуть дні...», «Я пам'ятаю дні голублячі кохання...». Петров Віктор. Екскурси в мистецтво. Черінь Ганна. Карі очі. Манн Томас. Тип одержимого. Гаран Євген. Доля в жмені. Пам'яті Дмитра Борзяка (спогади спів'язня). Підпис: М.П. Рубрика «Контрапункт». Що каже «Радянська Україна». Без підпису. «Ми духово і творчо не на еміграції». З Другого з'їзду МУРУ. Без підпису. Культурно-мистецька хроніка. Що вийшло нового. «Українське мистецтво». Альманах I.

Ч.4/ 5 (квітень-травень)

Самчук Улас. Нерви (публіцистика). Комунікат Правління Об'єднання українських письменників МУР. Підпис: Правління Об'єднання укр. письменників МУР. Гуменна Докія. Маха. Оповідання. Барка Василь. Поема пшениці, що квітує. Рільке Р.М. Осінь / з нім. пер. Ол. Зуєвський. Крупницький Б. До основ сучасної європейської культури. Славутич Яр. Ворон. Бляда. Чорна хустка. Підпис: П-ок. Ситник Мих. З морської лірики. С.Г. [Святослав Гординський] Хорс. Літературно-мистецький журнал. Ч.1 З нових видань. Полтава Леонід. Демон. Кам'янець Олександр. На межі. Олен Євген. Альфредо Капелла. Терпкий Олекса. Ідеологічна усмішка (уривок з оповідання «Місяць на місяці»). Полтава Леонід. Письменник, книжка і читач. Літературно-мистецька хроніка. Без підпису.

Summary

The history of the appearance and content of the "Literary notebook" - literary and artistic attachment to the Ukrainian political emigrants founded newspaper "Ukrainian news" (Germany, 1947) was researched.

Key words: emigration index, history, culture.